

УДК 336.71.078.3

М. А. Сокова, ПАТ “БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ”, м. Київ

ПОБУДОВА СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ПВД/ФТ В БАНКУ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ АБО ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ НА МІКРОРІВНІ

У статті проаналізовані основні задачі, що стоять перед банком при побудові системи внутрішнього контролю у сфері протидії відмиванню доходів/фінансуванню тероризму (далі – ПВД/ФТ), запропонована система розмежування компетенції та повноважень Головного банку та його відокремлених підрозділів у сфері ПВД/ФТ, розроблена схема взаємодії ланок управління банком та їх компетенція у сфері ПВД/ФТ.

Ключові слова: легалізація доходів, фінансовий моніторинг, система внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ.

Постановка проблеми. У зв'язку з глобалізацією банківської системи та фінансового ринку підвищуються загрози залучення банківських установ до процесу легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, тому актуалізується підхід протидії легалізації доходів на основі створення системи внутрішнього контролю банківської установи у сфері протидії відмиванню доходів / фінансуванню тероризму.

На законодавчому рівні визначено, що ризики легалізації злочинних доходів / фінансування тероризму стосуються рівня відносин “клієнт – банк”. Проте більш доцільним є аналіз на всіх рівнях системи фінансового моніторингу, що зумовлено існуванням ризику не лише на рівні відносин банку та клієнтів, але й на рівнях взаємовідносин між учасниками системи фінансового моніторингу. Тому система внутрішнього контролю банку як за дотриманням вимог чинного законодавства у сфері ПВД/ФТ, так і внутрішніх нормативних документів та процедур банку у даній сфері має пріоритетне значення та має бути побудована відповідно до організації структури та сфер діяльності установи, а її діяльність повинна мати характеристики достовірності, інформативності та оперативності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Побудова дієвої системи внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ є актуальною темою для будь-якої держави та її суб'єктів господарювання. Деякі питання даної теми були досліджені О. І. Барановським, С. О. Дмитровим, В. В. Коваленко, А. Бугаєнко, Д. В. Шиян та іншими. Але в більшості зазначених робіт увага приділялася лише окремим аспектам системи боротьби з “відмиванням” коштів суб'єктами первинного фінансового моніторингу, окремим елементам даної системи та не була досліджена побудова даної системи як комплекс пов'язаних її складових, що знаходяться в постійній взаємодії між собою.

Метою статті є визначення основних напрямків формування системи внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ банку, аналіз основних проблем, що виникають при побудові даної системи; запропонувати систему розмежування компетенції та повноважень у сфері ПВД/ФТ структурних підрозділів банку та взаємодію ланок управління банком та їх компетенції у сфері ПВД/ФТ.

Виклад основного матеріалу. Система внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ організовується органами управління банком, уповноваженими на це внутрішніми документами. Дана система створюється з метою моніторингу та контролю, виявлення та аналізу проблем, пов'язаних з нею, а також розробки пропозицій щодо вдосконалення процесу протидії "відмиванню" коштів [4].

Внутрішній банківський контроль у сфері ПВД/ФТ повинен забезпечувати:

ідентифікацію та вивчення клієнтів банку відповідно до вимог чинного законодавства та внутрішньобанківських нормативних документів;

управління ризиком використання банку для відмивання брудних коштів;

виявлення та реєстрацію операцій, що підлягають фінансовому моніторингу;

надання необхідної інформації спеціально уповноваженому органу;

встановлення банківських продуктів, послуг, які найбільш уразливі до "відмивання" коштів;

забезпечення безперервності функціонування системи, незважаючи на зміни в управлінні, складі працівників, структурі тощо;

передбачення подвійного контролю та розподілу обов'язків в міру можливості [3];

своєчасне навчання працівників банку щодо технологій виявлення операцій, які мають ознаки сумнівних, та тих, що можуть бути пов'язані з фінансуванням терористичної діяльності, а також щодо виконання ними в межах компетенції інших функцій з метою виконання банком законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

До контролю залучаються:

керівник банку як відповідальний за організацію виконання вимог законодавства України з питань запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та організацію внутрішньобанківської системи фінансового моніторингу;

працівник, відповідальний за проведення фінансового моніторингу банку, який очолює внутрішньобанківську систему запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

працівники спеціального підрозділу із запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

працівники структурних та відокремлених підрозділів банку, які прямо чи опосередковано здійснюють обслуговування клієнтів та до посадових обов'язків яких належать виконання тих чи інших функцій з проведення фінансового моніторингу;

інші працівники, у тому числі адміністратори локальної комп'ютерної мережі банку;

працівники відділів служби внутрішнього аудиту тощо [2] .

Наразі існує багато невирішених проблем при створенні системи внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ.

Основними задачами, що стоять перед банком при побудові системи внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ, є такі:

наявність чіткої стратегії управління у сфері внутрішнього контролю з метою ПВД/ФТ та забезпечення контролю за виконанням кожним учасником даної системи своїх функцій;

удосконалення єдиних стандартів, принципів та підходів у сфері побудови системи ПВД/ФТ та заходів, що здійснюються з метою внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ;

розмежування компетенцій та відповідальності на різних рівнях управління в банку;

створення механізмів прийняття, виконання та контролю за виконанням найбільш важливих рішень, тобто механізмів взаємодії ланок управління банком та їх компетенція у сфері ПВД/ФТ;

налагодження та удосконалення інформаційного обміну для передачі та використання актуальної інформації та кращих практик внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ;

управління персоналом банку, відповідальним за реалізацію функцій внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ шляхом координації його діяльності.

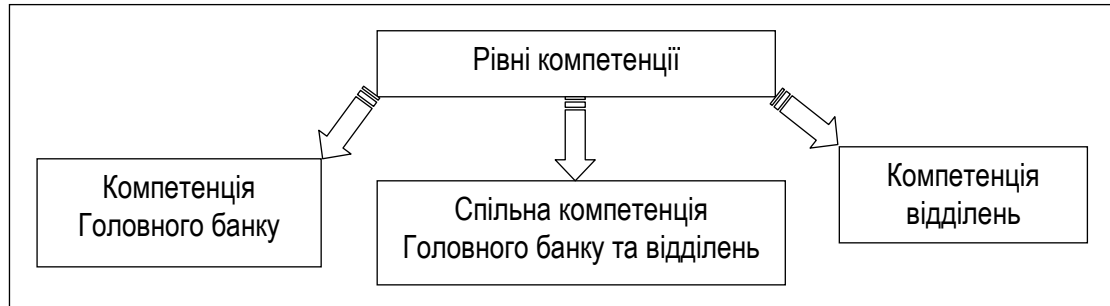
Побудову системи внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ необхідно починати з постановки та чіткого формулювання мети. Недостатня чіткість формулювання здатна призвести до дублювання деяких функцій або, навпаки, до відсутності функціонального навантаження у відповідальних сферах.

Після формування мети необхідно розробити та закріпити у внутрішніх нормативних документах банку єдині принципи та стандарти щодо побудови системи внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ, дія яких буде обов'язковою і поширюватиметься на всі структурні та відокремлені підрозділи банку.

Варто зазначити, що система контролю повинна базуватися на компетенції різних органів управління банком. Такий розподіл функцій

забезпечить більш ефективний контроль та зменшить витрати на матеріальні та нематеріальні ресурси.

Система розмежування компетенції та повноважень відображена на рис. 1.

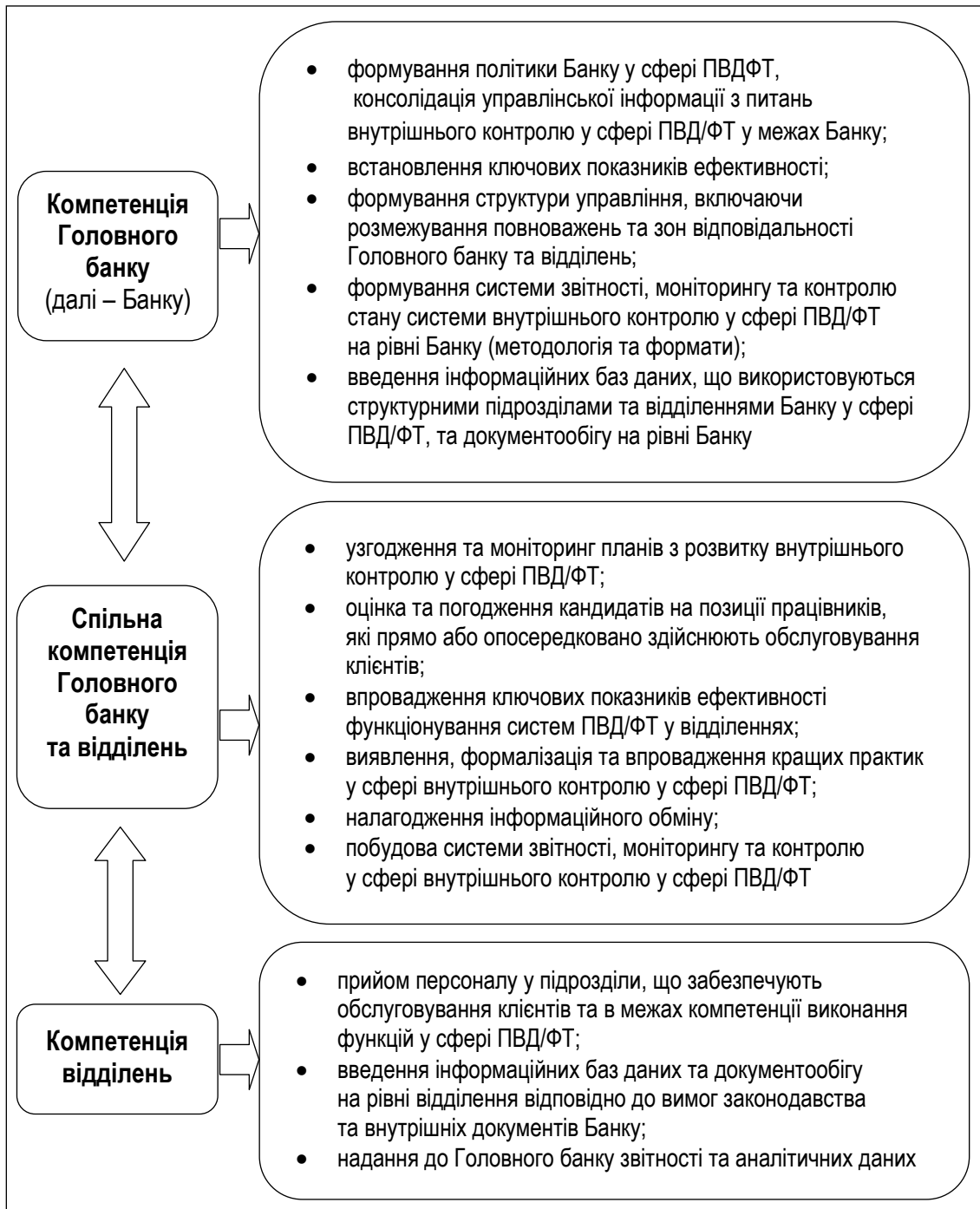
Рис. 1. Система розмежування компетенції та повноважень у сфері ПВД/ФТ

Джерело: розроблено автором.

Взаємодія різних ланок управління банком та їх компетенція у сфері ПВД/ФТ показана на рис. 2.

Ефективність даної системи забезпечує ефективна взаємодія всіх працівників банку, які в межах своєї компетенції виконують функції щодо здійснення фінансового моніторингу та прямо чи опосередковано здійснюють обслуговування клієнтів, беруть участь у забезпеченні здійснення фінансових операцій. Існує потреба у відстеженні доходів та активів будь-якої організації на базі комп'ютерної обробки всіх даних щодо її господарської діяльності, повідомлень від банків, інших кредитно-фінансових закладів, страхових компаній тощо.

У той же час в умовах розвитку корпоративного управління в банківських установах України виникають проблеми контролю за поточною діяльністю керівного складу банківської установи. Зокрема існує проблема незалежності органів контролю, які перевіряють діяльність органів управління фінансовою установою, які повинні неупереджено проводити контроль та подавати зауваження і пропозиції стосовно діяльності банківської установи [2].

Рис. 2. Взаємодія ланок управління Банком та їх компетенція у сфері ПВД/ФТ

Джерело: розроблено автором.

Система моніторингу та контролю відображена на рисунку 3.

Рис. 3. Система моніторингу та контролю

Джерело: розроблено автором.

За наявності розмежування компетенції, повноважень, а також відповідальності, повинна бути налагоджена система інформаційного обміну між підрозділами для ефективного виконання покладених на них обов'язків. Дана система повинна передбачати порядок доведення та ознайомлення з внутрішніми нормативними документами у сфері ПВД/ФТ, з нормами та вимогами чинного законодавства у даній сфері та зі змінами, що в них відбуваються, порядок інформування відповідних підрозділів про підозрілі операції, а також в обов'язковому порядку дана система повинна передбачати зворотний зв'язок, тобто можливість отримання необхідної інформації та в разі необхідності змістовних консультацій підпорядкованими структурними підрозділами / відокремленими підрозділами у підрозділів-кураторів.

Метою проведення консультацій є:

- забезпечення ефективного процесу координації і взаємодії в банку,
- мінімізація випадків прийняття необґрунтованих ризиків;
- забезпечення необхідної гнучкості в прийнятті рішень з питань ПВД/ФТ.

Консультації проводяться у випадках, якщо:

- це обумовлено порядками взаємодії при реалізації заходів з метою ПВД/ФТ щодо загальних клієнтів/контрагентів;
- участь в операціях/угодах може призвести до порушення чинного законодавства та внутрішніх стандартів і принципів ПВД/ФТ;

дії з метою ПВД/ФТ допускають можливість відступу від встановлених у банку стандартів, принципів, підходів;

відмова від здійснення заходів у сфері ПВД/ФТ може негативно впливати на інтереси банку в цілому (прогнозування можливих негативних наслідків для банку є зоною відповідальності відділення, яке планує утриматися від здійснення даних заходів).

Тобто система внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ потребує спеціалістів із високим рівнем знань у сфері протидії легалізації злочинних доходів, які можуть забезпечити якісне управління даною системою в банку та проводити регулярне навчання працівників банку, що прямо чи опосередковано здійснюють обслуговування клієнтів, та надавати оперативні та змістовні консультації.

Висновки. Отже, фінансовий моніторинг у банку безпосередньо пов'язаний з обов'язковими процедурами внутрішнього контролю в частині проведення фінансових операцій, ідентифікації та вивчення клієнтів. Банк організовує внутрішній контроль відповідно до вимог чинного законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та враховує рекомендації як відповідних суб'єктів державного фінансового моніторингу (Державної служби фінансового моніторингу України, Національного банку України) так і рекомендації міжнародних організацій у даній сфері. Тому система внутрішнього контролю фінансової установи за дотриманням як нормативних, так і внутрішніх документів та процедур протидії легалізації доходів має пріоритетне значення та повинна бути побудована відповідно до організації структури та сфер діяльності установи, а її діяльність повинна мати характеристики достовірності, інформативності та оперативності. Подальші дослідження у даній сфері доцільно спрямувати на побудову системи внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ на основі оцінки ризиків, а також на організацію системи безперервного навчання працівників банку у межах їх компетенції щодо їх функцій у системі внутрішнього контролю у сфері ПВД/ФТ з метою зменшення ризику персоналу в даній сфері.

Список літератури

1. Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (20–21 жовтня 2011 р.). – Черкаси. – Видавець Ю. А. Чабаненко, 2011. – 396 с.
2. Белова І. В. Організація контролю в банку : навчальний посібник / уклад. І. В. Белова. – Суми : Університетська книга, 2008. – 302 с.
3. Бугаєнко А. Міжнародна та вітчизняна практика організації аудиту фінансового моніторингу банку / А. Бугаєнко // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 6. – С. 389–391.
4. Путренко А. Н. Особенности финансового мониторинга в банковской сфере Российской Федерации / А. Н. Путренко // Право та управління. – 2011. – № 4. – С. 209–216.

Отримано 17.08.2012

Summary

The article analyzes the main problems facing the bank in the construction of internal controls in combating money laundering / financing of terrorism (hereinafter – AML/ FT), the author is proposed system of competence and powers of the Head Office and its subdivisions in AML/FT, is developed scheme of interaction of bank branches and their competence in the field of AML/FT.